

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ТА САМОВИХОВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

П.В. МАКУШЕВ

Мобудова правової держави та реальний захист громадян не можливі без чіткої ефективної роботи юристів.

Щоб правозахисна діяльність юристів відповідала концепціям українського суверенітету, забезпечувала діяльність державних установ у правовому просторі, сприяла подоланню стереотипів патерналізму в правосвідомості людей необхідна змістовна виховна та самовиховна робота з формування правової культури майбутніх юристів.

Зміст правового виховання — це найскладніше питання в системі правового виховання та навчання, оскільки тут потрібно визначити, які правові знання і в якому обсязі слід подавати¹. З таким висловлюванням необхідно погодитися, оскільки цього вимагає підготовка юристів-спеціалістів у нашій країні. Пропаганда права необхідна загалом у суспільстві, зокрема у прокурорській, адвокатській, банківській, нотаріальній сферах діяльності.

Таким чином, правове виховання — це систематична і цілеспрямована діяльність державних органів та громадських організацій, юридичних закладів, що має формувати у майбутнього юриста правову свідомість та сумлінне ставлення до законів нашої держави.

Щодо методичної діяльності з виховання правової культури юриста, то передусім слід визначити, що являє собою це поняття.

Правова культура — це насамперед шанобливе ставлення до права. Можна стверджувати, що не кожна людина, якій властиво правосвідомість, наділена правовою культурою.

Це особа, яка має певний рівень правової культури, знає чинне законодавство, їй притаманне шанобливе ставлення до права, вона поводить згідно з наявними позитивними оцінками права. Отже правова культура — це єдність правових знань, оцінок та поведінки.

Володіти правовою культурою — це не лише самому дотримуватися вимог юридичних норм, а й оцінювати правомірність вчинків інших осіб, щоб спрямувати особисті дії на попередження або припинення правопорушень.

Макушев Петро Васильович — викладач Херсонського факультету Запорозького юридичного інституту МВС України, майор міліції.

Для оцінки власних дій та вчинків інших необхідно мати достатній загальний та правовий освітній рівень. Наприклад, правова культура працівника — це міра оволодіння ним системою юридичних знань, переконання у соціальній цінності права, правильне застосування норм права, а на практиці — грамотне тлумачення юридичних законів².

Практика показує, що низький рівень правової культури на підприємствах, в установах, в індивідуальній юридичній діяльності призводить до порушень планової, фінансової, трудової дисципліни, до зловживань, хабарництва, злочинів, заподіює пряму шкоду економіці країни, окремим особам і конкретній людині.

Правова культура особи визначається сукупністю таких елементів:

- висока індивідуальна правосвідомість;
- знання і розуміння права;
- переконання у позитивності та справедливості правових вимог;
- нетерпимість до порушень законності;
- звичне та грамотне виконання правових вимог.

Першим з елементів правової культури особи (юриста) є висока індивідуальна правосвідомість (система понять, поглядів, уявлень та почуттів про юридичне право, а також про діяльність, пов'язану з цим правом). Якщо йдеться про правосвідомість юриста, то вона має бути професійною.

Юрист повинен знати та глибоко розуміти чинне законодавство, щоб його не порушувати. Однак знань і розуміння нормативно-правових актів ще не достатньо для правильної їх реалізації. Юрист має поважати Закон. Але виховання поваги до закону без глибокого переконання у правильності і справедливості його вимог неможливе. Тому юридичному працівникові необхідно обов'язково мати таке переконання.

Отже, юрист має бути нетерпимим до фактів порушення законності. Він повинен виконувати вимоги Закону і добиватися цього від інших осіб.

Правове виховання майбутніх юристів краще здійснювати у спеціально організованих умовах, що забезпечують концентрацію інтелектуальної активності. Проте слід враховувати закономірності формування та функціонування морально-правових принципів і норм у стосунках, що виникають при реалізації юридичної діяльності.

Краще використовувати такі методи правового виховання:

- переконання;
- наочність;
- покарання;
- позитивний приклад;
- розв'язання юридичних казусів;
- заохочення критики і самокритики;
- навіювання;
- наслідування тощо.

А також методи пізнання юридичної практики, до яких належать: опис, моделювання, вивчення різних документів, статистичних матеріалів тощо.

Як приклад наочності (у сфері правоохоронної діяльності), можна навести цифровий метод. Його доцільно застосовувати, коли є необхідність визначити, підрховуючи цифрові показники засвоєння правових знань, грамотність використання правових вимог.

Наведемо цифрове порівняння діяльності двох адвокатів: адвокат А надав правову допомогу в судах першої інстанції протягом кварталу у 12 справах та у 10 з них домогся позитивного результату, а також надав юридичну допомогу і видав довідки у тридцяти трьох випадках, отримавши 120 балів. Адвокат Б за той же час здійснив правову допомогу у 10 справах, досягнувши позитивного результату в трьох із них, лише у 20 випадках надав інформаційні довідки за запитом громадян, отримав дві скарги (в результаті — у підсумку 80 балів). Із зазначеного очевидно, що адвокат А має перевагу перед адвокатом Б на 40 балів, — це визначає більший рівень індивідуальної правосвідомості, переконаності у справедливості правових вимог та їх грамотне дотримання.

Таким чином, при використанні під час правового виховання методів пізнання спостерігається тісний зв'язок теорії з практикою.

Для того, щоб правова культура суспільства і держави, правильно орієнтувала, сприяла досягненню суспільством якісно нового, вищого рівня громадського життя, її слід виховувати, спираючись на:

- законність (складне соціальне явище, що впливає на право);

- доведення до певного рівня професійних знань, вмінь (використовувати всі форми підвищення кваліфікації: практику, стажування, наукові конференції, зустрічі з практичними працівниками, працівниками інших інститутів юридичного профілю);

- ознайомлення молодих юристів з історичними аспектами юридичної діяльності органів суду, прокуратури, міліції, митниці, адвокатури тощо;

- виховання поваги до права, що призводить до особистого переконання в правильності дотримання вимог законів;

- усвідомлення соціальної значимості моральної цінності правових норм, а також засвоєння найважливіших прав, обов'язків і свобод, що отримали конституційне закріплення.

Спираючись на вищезазначені положення, необхідно використовувати такі форми та методи правового виховання:

- широка пропаганда законодавства;

- правове навчання;

- вплив літературно-художніх засобів;

- самоосвіта;

- метод переконання;

метод покарання, наочності, позитивного прикладу, розв'язання юридичних казусів, заохочення, критики, наслідування, навіювання.

Слід зазначити, що кращому вихованню і формуванню юриста має сприяти державна комплексна програма правового виховання молоді (наприклад, програма правової освіти населення, прийнята Кабінетом Міністрів України 29 травня 1995 р.).

Курс "Основи держави і права" в середніх школах як і в спеціальних юридичних закладах необхідно викладати правознавцям, а не історикам.

Значною проблемою залишається відсутність достатньої кількості підручників зокрема українських авторів, з міжнародного права, державного права зарубіжних країн, історії вчень про державу та право тощо.

Більше уваги слід приділяти правовому вихованню студентів і курсантів юридичних закладів. Варто запроваджувати диференціальну подачу навчального матеріалу; використовувати кожну можливість для зустрічі з практичними юристами; знайомити з дисциплінарною, адміністративною та кримінальною практикою щодо недотримання вимог законів юристами; формувати стійкі навички позитивної поведінки через багаторазове повторення; аналізувати відповідні справи кримінального, адміністративного, цивільного характеру, оцінювати дії як правопорушників, так і осіб, відповідальних за розгляд справ і прийняття рішень, тощо.

За сучасних умов існує потреба не лише в цілеспрямованій систематичній правовиховній роботі, а і в самовиховній роботі кожного юриста. Для такої роботи краще застосовувати таку цілісну систему методів самовиховання:

самопізнання є важливим кроком на шляху до самовдосконалення (слід вивчати свої особисті якості, характер, темперамент, пам'ять, щоб аналізувати результати своєї діяльності);

самооцінка визначається через світогляд, ідеали, рівень розвитку особистості та є результатом порівняння себе з певними ідеалами;

самопорівняння як різновид самооцінки визначається через порівняння себе з іншими, запозичуючи в оточуючих осіб і відомих фахівців (юристів, політичних діячів) позитивний досвід;

самообов'язковість — це внутрішня вимога до самого себе, до своєї поведінки. Вона є внутрішнім переконанням;

самовправа заснована на формуванні стійких навичок поведінки як в практичній юридичній, так і в побутовій діяльності;

самопримус — вольове зусилля, спрямоване на подолання труднощів, що не сприяють дотримання вимог законів тощо. Але його не можна часто застосовувати як основний засіб³.

Крім вищезазначених методів самовиховання можна використовувати й інші: самоконтроль, самозвіт, самозаохочування.

Надалі при зростанні рівня усвідомлення самовиховання, необхідно скласти особисті правила, визначаючи власну лінію поведінки,

систему вчинків за різних умов, що сприятиме подоланню ситуативного характеру програми самовиховання.

Відтак можна дійти висновку, що правова культура існує без правового виховання і самовиховання. Тому для цілеспрямованої роботи необхідно утворити єдиний дійовий орган, що об'єднав і координував би зусилля всіх державних, наукових, громадських організацій, спрямовуючи їхній потенціал на здійснення правової пропаганди з підготовки юристів до практичної діяльності.

¹ Див.: *Котюк В.О.* Теорія права. К., 1995. С. 98.

² Див.: *Сливка С.С.* Професійна етика працівників міліції. Львів, 1995. С. 32.

³ Див.: *Учебно-методические материалы для слушателей (курсантов) учебных заведений МВД СССР по организации самовоспитания и самообразования.* М., 1990.